

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง”ประสิทธิผลของการสื่อสารในการเผยแพร่ธรรมะหลักสูตรการพัฒนาคิดให้
เกิดปัญญาและสันติสุข” มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อประเมินประสิทธิผลของการสื่อสารในการเผยแพร่
ธรรมะหลักสูตรการพัฒนาคิดให้เกิดปัญญาและสันติสุข งานวิจัยนี้ใช้วิธีศึกษาในลักษณะการวิจัย
เชิงคุณภาพ(Qualitative Research) ประกอบกับการวิจัยเชิงปริมาณ(Quantitative Research)โดยมี
การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ริเริ่มจัดสร้างหลักสูตร การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมโดยการเก็บข้อมูล
จากการเข้าอบรมในหลักสูตรตลอด 8 วัน 7 คืน และการใช้แบบสอบถามเพื่อถามข้อมูลและความ
คิดเห็นของวิทยากรและผู้เข้าอบรมทุกคน สำหรับรายละเอียดการวิจัยมีดังต่อไปนี้

กลุ่มตัวอย่าง

1. คุณแม่ ดร. สิริ กรินชัย ผู้ริเริ่มจัดสร้างหลักสูตรการพัฒนาคิดให้เกิดปัญญาและ
สันติสุข และเป็นผู้สอนธรรมะในหลักสูตร อบรมจนทุกวันนี้เป็นเวลาเกือบ 50 ปี แต่ในช่วง 3
ปีมานี้ ท่านมีสุขภาพไม่แข็งแรงเท่าไรนัก จึงทำให้บางครั้งมิได้อ่านรายการสอนด้วยตนเอง ใน
การอบรมระหว่างวันที่ 16-23 ธันวาคม 2540 ก็เช่นเดียวกัน ท่านเจ็บป่วยจนไม่สามารถมาทำการ
สอนด้วยตัวเองได้ แต่โทรศัพท์เข้ามาในวันแรกของการอบรมโดยเปิดเสียงตามสายโทรศัพท์ให้ดัง
ด้วยการใช้ปุ่มขยายเสียง (speaker) และนำไมโครโฟนไปจ่อใกล้ ๆ กับลำโพงเสียงของโทรศัพท์จน
ผู้เข้าอบรมทุกคนในห้องที่ใช้ทำการฝึกอบรมได้ยินทั่วกัน ขณะเดียวกันก็ได้ฉายภาพคุณแม่ ดร. สิริ
บนจอฉายภาพขนาดเล็กลงในบ้าน (Home Theater) ให้ผู้เข้าฝึกอบรมได้ดูภาพประกอบอีก
ด้วย ทั้งนี้การอบรมในหลักสูตรจะมีการเปิดเพลงเสียง หรือเทปวิดิทัศน์การบรรยายธรรมของคุณ
แม่ ดร. สิริ ทุกวันที่มีการอบรม ผู้เข้าอบรมซึ่งไม่เคยรู้จักหรือพบเห็นคุณแม่ ดร. สิริ มาก่อน จึง
ได้รู้จักท่านจากสื่อดังกล่าวข้างต้น สำหรับการวิจัยครั้งนี้ได้ให้ผู้เข้าอบรมแสดงความคิดเห็นเกี่ยว
กับความเชื่อถือ ศรัทธา และเทคนิควิธีการสอนของคุณแม่ ดร. สิริ โดยการรับชมและรับฟังจาก
สื่อที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นแทนการรับฟังจากท่านโดยตรง นอกจากนี้ท่านยังเป็นผู้ให้ข้อมูลโดย
การสัมภาษณ์เจาะลึก (Depth Interview) อันนำไปสู่การเข้าถึงข้อมูลในระดับต่าง ๆ ของการวิจัยนี้
ต่อไป

2. วิทยากร เป็นผู้ได้รับการทาบทามหรือการคัดเลือกจากคุณแม่ ดร. สิริ กรินชัย ให้
มาช่วยทำการฝึกอบรมในหลักสูตร สำหรับการอบรมในคราวนี้มีวิทยากรมาร่วมเผยแพร่ธรรมะรวม

32 ท่าน เป็นพระภิกษุ 1 รูป อุบาสิกา(แม่ชี) 1 รูป ฆราวาสชาย 13 ท่าน ฆราวาสหญิง 17 ท่าน โดยแบ่งเป็นวิทยากรซึ่งทำการสอน และพักอยู่ในศูนย์วิปัสสนากรรมฐานยุวพุทธสมาคมฯ ตลอด 8 วัน 7 คืน วิทยากรช่วยสอบอารมณ์ผู้เข้าอบรม และวิทยากรซึ่งร่วมบรรยายธรรมในช่วงระยะเวลาหนึ่งของการอบรม ทั้งนี้มีวิทยากรบางท่านทำหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น ส่วนบางท่านอาจจะทำหน้าที่ 2 หรือ 3 อย่างพร้อมกันในการอบรมครั้งนี้ก็ได้

รายนามวิทยากร มีดังต่อไปนี้ : อาจารย์เรณู ทัศนรงค์ หัวหน้าคณะวิทยากร, พันเอก (พิเศษ) ทองคำ ศรีโยธิน, ศาสตราจารย์ นายแพทย์ อุดมศิลป์ ศรีแสงนาม, ศาสตราจารย์ ดร.สงบ พรรณรักษา, พลตำรวจตรี เรือง คุปตะวาทีน, ศาสตราจารย์ ดร.ธรรมบุญ โสภารัตน์, อาจารย์วรกร ไรวา, อาจารย์นิศา เชนะกุล, นายแพทย์นินาท ชินะโชติ, อาจารย์กฤษณาทิพย์ โกลด์แมน, อาจารย์มันดา หอรัตนชัย, รองศาสตราจารย์ จิตติมา โสภารัตน์, อาจารย์อิมศิริ เกิดทรัพย์ศรี, พระปลัดวิฑูรย์ จันทวังโส, แม่ชีลำจวน อติเรก, อาจารย์สุจิตรา จรรยาเทศ, อาจารย์อนงค์นุช กิมทอง, ร้อยเอกสิงหา เจริญผล, อาจารย์กิติยา สีมันตร, อาจารย์นิศารัตน์ ลาวัณยากุล, รองศาสตราจารย์ ดร.นวลศิริ เปาโรหิตย์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพทาย เย็นจิตร โสมนัส, อาจารย์จิราพร มัลลิกะมาลัย, อาจารย์นิตยา วงศาโรจน์, แพทย์หญิงพิมพ์พันธ์ เนตรนพรัตน์, แพทย์หญิงปราณี คุณานุกร, อาจารย์อำไพ เวชพันธ์, พันตำรวจตรีธนวัฒน์ เจริญรัชต์ภาคย์, อาจารย์ประวิทย์ ธนาวิภาส, อาจารย์อำนาจศิริ ศิริสัมพันธ์, คุณวิรัตน์ ชัยธีระพันธุ์กุล, คุณเปรม พุมพิง

ด้วยเหตุที่วิทยากรมีจำนวนหลายท่านดังรายนามซึ่งระบุข้างต้น การวิจัยนี้จึงใช้คำว่า “วิทยากรส่วนมาก” เมื่อต้องการจะกล่าวถึงคณะวิทยากรซึ่งได้ทำการสอน/บรรยายธรรมระหว่างการอบรมในหลักสูตร และช่วยป้องกันการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมในลักษณะการกล่าวถึงวิทยากรเฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แล้วนำไปตอบคำถามในลักษณะภาพเหมารวม (Stereotype) ของการสอนหรือการถ่ายทอดธรรมะในหลักสูตรนี้

3. ผู้เข้าอบรม ได้แก่ผู้สมัครเข้าอบรมทุกคนซึ่งเข้ารับการอบรมครบตามหลักสูตรตลอด 7 วัน 7 คืน สำหรับการอบรมในครั้งนี้ มีผู้สมัครมารายงานตัวขอเข้าฝึกอบรมจำนวน 326 คน เป็นพระภิกษุจำนวน 6 รูป อุบาสิกา (แม่ชี) จำนวน 1 รูป และฆราวาสชาย-หญิง จำนวน 319 คน มีอายุตั้งแต่ 13-78 ปี

อนึ่ง ในวันที่ 7 ของการอบรม ซึ่งตรงกับวันจันทร์ที่ 22 ธันวาคม 2540 ตั้งแต่เวลา 21.00-23.30 น. มีการเก็บข้อมูลจากผู้เข้าอบรมด้วยแบบสอบถามพบว่า มีผู้เข้าอบรมบางคนขอกลับบ้านก่อนในช่วงเย็นหรือก่อนการสำรวจเล็กน้อย เพื่อจะได้กลับไปทำงานหรือปฏิบัติภารกิจให้ทันในวันรุ่งขึ้น ทำให้เหลือจำนวนผู้เข้าอบรมในระหว่างเวลานั้นน้อยลง จากการตรวจนับจำนวน

แบบสอบถามที่ส่งกลับคืน และมีความสมบูรณ์ (ตอบคำถามครบตามที่กำหนด) มีจำนวน 226 ชุด/คน และตอบไม่สมบูรณ์มีจำนวน 41 ชุด/คน ในงานวิจัยนี้ผู้เข้าอบรมที่ตอบแบบสอบถามสมบูรณ์ จะถือเป็นตัวแทนประชากรของผู้เข้าอบรมทั้งหมด ส่วนผู้เข้าอบรมนอกเหนือจากนี้ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมไว้แล้ว ดังรายละเอียดที่จะนำเสนอในบทที่ 5 ต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ได้มาจากแหล่งข้อมูลหลาย ๆ แหล่ง โดยการนำมาเชื่อมโยงเพื่อสร้างคำถามและหาคำตอบในประเด็นต่าง ๆ ที่ต้องการจะศึกษา แหล่งข้อมูลเหล่านี้ได้แก่

1 การศึกษาจากสื่อและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) โดยการค้นคว้าจากหนังสือประวัติและผลงานของคุณแม่ ดร. สิริ กรินชัย หนังสือหลักสูตรการอบรมพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาและสันติสุข หนังสือบรรยายธรรมเนื่องในโอกาสต่าง ๆ ของคุณแม่ ดร. สิริ กรินชัย และวิทยากร ตลอดจนการศึกษาจากบทความหรือบทสัมภาษณ์ที่เผยแพร่ทางสื่อมวลชน และจากเทปเสียงบรรยายธรรมะในการอบรม เป็นต้น การศึกษานี้เพื่อเป็นรากฐานในการสร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและการฝึกปฏิบัติให้ดียิ่งขึ้น ก่อนที่จะประมวลความรู้ดังกล่าวเพื่อนำไปสร้างคำถามสัมภาษณ์เจาะลึกคุณแม่ ดร. สิริ กรินชัย และแบบสอบถามข้อมูลความคิดเห็นของวิทยากร และผู้เข้าอบรมต่อไป

2. การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยได้สมัครเข้าอบรมในหลักสูตรการพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาและสันติสุข โดยเข้าฝึกอบรมตามปกติกับผู้เข้าอบรมคนอื่น ๆ และสังเกตการณ์การอบรมตลอดหลักสูตร 8 วัน 7 คืน เพื่อศึกษาพฤติกรรมและปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างผู้ทำการอบรมและผู้เข้าอบรม ตลอดจนศึกษาสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในการอบรม โดยแบ่งการเก็บข้อมูลเป็น 2 ช่วงเวลา คือ

2.1 ระหว่างวันที่ 18-25 มีนาคม 2540 ทำการเก็บข้อมูลล่วงหน้าก่อนการเก็บข้อมูลจริงกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งกำหนดไว้เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อม และประมวลความรู้มาใช้ในการตั้งคำถามสัมภาษณ์เจาะลึกคุณแม่ ดร. สิริ กรินชัย และจัดทำแบบสอบถามวิทยากรและผู้เขียนอบรมต่อไป

2.2 ระหว่างวันที่ 16-23 ธันวาคม 2540 นอกจากผู้วิจัยจะต้องเข้าอบรม และฝึกปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้เข้าอบรมในหลักสูตรแล้ว ยังต้องปฏิบัติภารกิจเพิ่มเติมอีก คือ

2.2.1 ติดต่อกับวิทยากร เพื่อขอสำรวจข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม

2.2.2 ติดต่อกับผู้บริหารและบุคลากรของยุวพุทธิกสมาคมฯ เพื่อเตรียมการแจกแบบสอบถามให้กับผู้เข้าอบรมทุกคน เนื่องจากทางยุวพุทธิกสมาคมฯ ได้แสดงความจำนงที่จะช่วย

อำนวยความสะดวก โดยการส่งเจ้าหน้าที่มาช่วยแจกแบบสอบถามพร้อมปากกาให้กับผู้เข้าอบรม และยังช่วยเป็นธุระจัดการในการเลือกเวลาที่เหมาะสมสำหรับการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ ตลอดจนการจัดหาเอกสารและข้อมูลปลั๊กย่อยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้อีกด้วย

2.2.3 จัดบันทึกข้อมูลระหว่างการฟังบรรยายธรรมะ หรือข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่แจ้งให้ทราบขณะอบรม และการบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ได้พบเห็นจากการสังเกตการณ์สภาพแวดล้อมในการอบรม

2.2.4 บันทึกเสียงการบรรยายธรรมะ หรือการแจ้งข่าวสารในการอบรม

2.2.5 ถ่ายภาพเหตุการณ์เฉพาะที่เห็นว่ามีความสำคัญ เพื่อนำมาใช้ประกอบการรายงานและสรุปผลข้อมูลการวิจัย โดยพยายามหลีกเลี่ยงการรบกวนสมาธิของผู้เข้าอบรมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

3. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) สัมภาษณ์เจาะลึกคุณแม่ ดร. สิริ กรินชัย ทั้งในส่วนที่เป็นผู้ทำการอบรมและผู้ริเริ่มหลักสูตรการพัฒนาคิดให้เกิดปัญญาและสันติสุข โดยแบ่งคำถามออกเป็น 4 ตอน รวมกว่า 100 ข้อ ดังนี้

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับผู้ส่งสาร ได้แก่คำถามเกี่ยวกับ

- การปฏิบัติธรรมและการริเริ่มหลักสูตรการพัฒนาคิดให้เกิดปัญญาและสันติสุขของคุณแม่ ดร. สิริ กรินชัย
- ที่มาและการคัดเลือกวิทยากร
- บุคลากรซึ่งอำนวยความสะดวกในการอบรม เป็นต้น

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับสาร ได้แก่ คำถามในหัวข้อเทคนิควิธีการสอน

- การเดินจงกรม
- การนั่งสมาธิ
- การกำหนดอริยบท
- การบรรยายธรรมะ
- การสวดมนต์ไหว้พระ
- การสอบอารมณ์

ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับสื่อ ได้แก่ คำถามในหัวข้อ

- สื่อบุคคล
- สื่อเฉพาะกิจ
- สื่อมวลชน

ตอนที่ 4 คำถามเกี่ยวกับภาพรวมของผู้เข้าอบรมในหลักสูตรรุ่นก่อน ๆ

ด้วยเหตุที่คำถามสัมภาษณ์เจาะลึกคุณแม่ ดร. สิริ กรินชัย มีจำนวนหลายข้อและเป็นคำถามซึ่งต้องการคำตอบที่ละเอียดและชัดเจน เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามสำรวจข้อมูลและความคิดเห็นของวิทยากรและผู้เข้าอบรมระหว่างวันที่ 16-23 ธันวาคม 2540 และเป็นแนวทางในการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในระหว่างการอบรมดังกล่าว อีกทั้งเห็นว่าท่านเป็นผู้สูงอายุ (อายุ 81 ปี) จึงเกรงว่าผู้ให้สัมภาษณ์จะเหนื่อยหรือรีบร้อนในการตอบแบบสอบถามจนเกินไป ดังนั้นจึงเรียนให้ท่านทราบว่าขอให้ตอบคำถามอย่างสบาย ๆ ตามกำลังหรือความเหมาะสมเท่าที่จะตอบได้ หากคำถามยังไม่จบในวันเดียว ผู้วิจัยจะมาสัมภาษณ์ต่อในวันต่อ ๆ ไปจนครบข้อคำถาม

คุณแม่ดร. สิริ กรินชัยได้มาทำการสอนธรรมะด้วยตนเอง ณ วัดอินทรวิหาร กรุงเทพฯ ระหว่างวันที่ 3-10 กันยายน 2540 ช่วงเวลานั้นผู้วิจัยจึงได้เข้าสัมภาษณ์เป็นเวลา 3 วัน คือระหว่างวันที่ 6-8 กันยายน 2540 วันละประมาณชั่วโมงเศษ ทั้งนี้มีได้เป็นเพราะผู้ให้สัมภาษณ์เหนื่อยจึงยุติการสัมภาษณ์ หากแต่วันแรกของการสัมภาษณ์เป็นเพราะมีแขกมาขอเข้าพบ ส่วนวันที่ 2 และ 3 ของการสัมภาษณ์เนื่องจากคุณแม่ ดร. สิริ จะต้องขึ้นไปบนห้องที่ใช้ทำการอบรม นำสวดมนต์เย็น และบรรยายธรรมะ ตลอดจนสอนและตรวจดูการเดินจงกรมหรือการปฏิบัติของผู้เข้าอบรม จึงปลีกตัวขอจบการสัมภาษณ์ก่อนในวันนั้น ๆ อย่างไรก็ตามเมื่อจบการสัมภาษณ์ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้นในวันที่ 2 และ 3 ผู้วิจัยจึงเข้าร่วมสังเกตการณ์และฟังธรรมบรรยายนั้นด้วย ผลปรากฏว่าคุณแม่ ดร. สิริ กรินชัย ได้นำข้อคำถามบางส่วนของผู้วิจัยมาบรรยายความ ผ่านทางเครื่องขยายเสียงทำให้ผู้เข้าอบรม วิทยากร ตลอดจนผู้วิจัยซึ่งอยู่ในห้องประชุม/ห้องฝึกอบรมนั้นได้ศึกษาและทำความเข้าใจธรรมะจากข้อคำถามนั้นไปด้วยอีกโสดหนึ่ง

4. แบบสอบถาม (Questionnaire) ได้สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นแบบประเมินประสิทธิผลของการสื่อสารในการเผยแผ่ธรรมะหลักสูตรการพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาและสันติสุข โดยการสำรวจความคิดเห็นของผู้เข้าอบรม/ผู้รับสารและความคิดเห็นของวิทยากรซึ่งเป็นผู้ส่งสาร โดยแบ่งแบบสอบถามเป็น 2 ชุดคำถาม คือ

4.1 แบบสอบถามวิทยากร เป็นแบบสอบถามที่ใช้ถามวิทยากรทุกท่านของหลักสูตรแบ่งคำถามเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป ทางด้านปัจจัยทางสังคมประชากร และข้อมูลเกี่ยวกับที่มาและการริเริ่มปฏิบัติธรรมกับคุณแม่ ดร. สิริ กรินชัย จนได้มาเป็นวิทยากรในหลักสูตรนี้ ตลอดจนข้อมูลเกี่ยวกับการแสวงหาข่าวสาร/เพิ่มพูนความรู้ทางธรรมะ

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับเทคนิค/วิธีการในการสอนธรรมะ

4.2 แบบสอบถามผู้เข้าอบรม เป็นแบบสอบถามที่ใช้ถามผู้เข้าอบรมทุกคน ซึ่งเข้าอบรมครบตามกำหนด 7 วัน 7 คืน แบ่งคำถามเป็น 5 ตอน คือ

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปทางค่านิยมทางสังคมประชากร และข้อมูลเกี่ยวกับที่มาและการริเริ่มปฏิบัติธรรมกับคุณแม่ ดร.สิริ กรินชัย

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อผู้ส่งสาร

ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อสาร

ตอนที่ 4 คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อสื่อ

ตอนที่ 5 คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงตนเอง

ในตอนเริ่มต้นก่อนที่จะแจกแบบสอบถามผู้เข้าอบรม อาจารย์มันตา หอรัตนชัย อุปนายกกิตติมศักดิ์ของยุวพุทธิกสมาคมฯ ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการจัดหลักสูตรการอบรมและเป็นวิทยากรทำการอบรมได้กล่าวแนะนำผู้วิจัยและขอความร่วมมือจากผู้เข้าอบรมให้ช่วยตอบแบบสอบถาม จากนั้นผู้วิจัยจึงอธิบายรายละเอียดและตอบปัญหาข้อข้องใจในการตอบแบบสอบถามต่อไปจนเสร็จสิ้นการสำรวจ นอกจากนี้ยังพบว่า พระปลัดวิฑูรย์ จันทวังโส วิทยากรอีกท่าน ได้เป็นผู้นั่งกำกับอยู่ที่โต๊ะซึ่งใช้ส่งแบบสอบถามที่ผู้เข้าอบรมตอบเสร็จแล้ว พร้อมแจกหนังสือ “พลังจิตพิชิตความเครียด” เขียนโดย ศาสตราจารย์ นายแพทย์ อุดมศิลป์ ศรีแสงนาม ซึ่งพระปลัดวิฑูรย์เป็นผู้บริจาคทรัพย์ในการจัดพิมพ์แจกให้เป็นที่ระลึกแก่ผู้ตอบแบบสอบถามอีกด้วย

ขั้นตอนในการเก็บข้อมูลด้วยการใช้แบบสอบถามผู้เข้าอบรม ผู้วิจัยได้ติดต่อผู้ช่วยวิจัย 2 คน ให้มาทำหน้าที่ช่วยอ่านแบบสอบถามให้กับผู้สูงอายุ ซึ่งมีปัญหาทางด้านสายตา หรืออ่านเขียนหนังสือไม่ถนัด ตลอดจนช่วยอ่านและเขียนตามคำตอบของผู้เข้าอบรมซึ่งไม่ได้เรียนหนังสือมาก่อน อย่างไรก็ตามการสำรวจข้อมูลในครั้งนี้ต้องการผู้ช่วยวิจัยเป็นจำนวนมาก แต่ไม่สามารถหาให้เพียงพอแก่ความต้องการได้ และการสำรวจเริ่มต้นค่อนข้างดึก (21.00-23.30) ผู้วิจัยจึงได้ประกาศผ่านทางเครือข่ายเสียงเป็ครับอาสาสมัครจากผู้เข้าอบรมซึ่งตอบแบบสอบถามของตนเสร็จแล้ว ให้เป็นผู้ช่วยทำการอ่านและเขียนตามคำตอบของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งแสดงความจำนงขอให้มีการช่วยอ่านและเขียนให้กับตน ผลปรากฏว่าได้รับความร่วมมือดีมาก จากการประมาณด้วยสายตาพบปฏิสัมพันธ์ ในรูปแบบดังกล่าวข้างต้นมากกว่า 20 คู่ ทำให้การสำรวจในครั้งนี้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้แทบทุกประการ

การทดสอบแบบสอบถาม

แบบสอบถามข้อมูลความคิดเห็นของวิทยากรและผู้เข้าอบรมในหลักสูตรการพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาและสันติสุข ระหว่างวันที่ 16-23 ธันวาคม 2540 สร้างขึ้นโดยการเก็บข้อมูลจากสื่อและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรการอบรมนี้ และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ระหว่างวันที่ 18-25 มีนาคม 2540 ตลอดจนจากประสบการณ์การเข้าอบรม หลักสูตรดังกล่าว

ข้างต้นของผู้วิจัยก่อนจะทำการศึกษาวิจัยในหัวข้อนี้ จำนวน 3 ครั้ง คือระหว่างวันที่ 16-23 เมษายน 2537, ระหว่างวันที่ 14-21 พฤษภาคม 2537 และระหว่างวันที่ 14-21 พฤษภาคม 2538 ซึ่งทุกครั้งได้ทำการฝึกอบรม ณ ศูนย์วิปัสสนากรรมฐานยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยฯ นอกจากนี้เพื่อให้แบบสอบถามมีความสมบูรณ์ และถูกต้องมากขึ้น จึงทำการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เจาะลึกคุณแม่ คร. สิริ กรินชัย (ตามรายละเอียดในข้อ 2 ที่ผ่านมาข้างต้น) อีกด้วย

หลังจากได้ประมวลความรู้จากแหล่งข้อมูลดังกล่าวข้างต้นแล้ว จึงนำมาสร้างเป็นแบบสอบถามโดยมีการแก้ไขและปรับปรุงแบบสอบถามหลายครั้ง อันเนื่องมาจากการทดสอบและปรึกษาผู้เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ดังต่อไปนี้

1) รองศาสตราจารย์ ดร.นันทวัน สุชาติ อคิตาจารย์ที่ปรึกษา และรองศาสตราจารย์ ดร. อรรณพ ปิณฑน์โอวาท อาจารย์ที่ปรึกษา ช่วยตรวจ ควบคุมความครอบคลุมของข้อคำถามที่จะใช้ วัดตัวแปร และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหลาย ตลอดจนความถูกต้องและชัดเจนของภาษาที่ใช้ในการถาม-ตอบ ในแบบสอบถามวิทยากรและผู้เข้าอบรม

2) คุณอนุชา สมจิตร กรรมการผู้ช่วยยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย เคยเป็นผู้ทำวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตรการพัฒนาคิดให้เกิดปัญญาและสันติสุข ตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล ปี 2539 ช่วยตรวจดูความถูกต้องและความสมบูรณ์เกี่ยวกับประเด็นคำถามทางพระพุทธศาสนา

3) การนำแบบสอบถามไปทดสอบก่อน (Pretest) กับผู้เข้าอบรมในหลักสูตรเดียวกันนี้ ซึ่งเป็นรุ่นล่าสุด คือ รุ่นระหว่างวันที่ 28 พฤศจิกายน - 5 ธันวาคม 2540 จำนวน 20 ชุด จากนั้นนำมาตรวจดูข้อบกพร่องต่าง ๆ อีกครั้ง ก่อนจะจัดทำเป็นแบบสอบถามจริง เพื่อใช้เก็บข้อมูลในโอกาสที่กำหนดต่อไป

อนึ่ง ในการทดสอบแบบสอบถามนี้มิได้นำไปทดสอบหรือปรึกษาความสมบูรณ์ของแบบสอบถามกับคุณแม่ คร. สิริ กรินชัย และวิทยากรซึ่งทำการอบรม เนื่องจากบุคคลเหล่านี้เป็นกลุ่มตัวอย่างซึ่งจะต้องทำการศึกษาวิจัยโดยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและการใช้แบบสอบถาม จึงเห็นควรที่จะปิดข้อมูลต่างๆ ในแบบสอบถามให้เป็นความลับก่อนการสำรวจ ทั้งนี้ก่อนการเก็บข้อมูลภาคสนามได้มีการจัดเตรียมแบบสอบถามเฉพาะสำหรับคุณแม่คร. สิริ กรินชัย อีก 1 ชุด โดยมีเนื้อหาคล้ายคลึงกับแบบสอบถามของวิทยากร ในข้อคำถามตอนที่ 2 ซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับเทคนิค/วิธีการสอนธรรมะ ระหว่างวันที่ 16-23 ธันวาคม 2540 แต่ท่านป่วยและแพทย์ที่รักษาได้ลงความเห็นว่ายังไม่ควรใช้เสียงมาก และไม่ควรปฏิบัติภารกิจในช่วงระยะเวลาดังกล่าว จึงทำให้ต้องยกเลิกการเก็บข้อมูลในส่วนนั้น ๆ ออกไป

นอกจากนี้ ยังได้นำแบบสอบถามผู้เข้าอบรมไปทดสอบหาค่าความน่าเชื่อถือ (Reliability) ตามแบบสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha) หรือตามแบบของครอนบาค (Cronbach) (วิเชียร เกตุสิงห์, 2537 : 116) โดยมีสูตรดังนี้

$$\alpha = \frac{k}{(k-1)} \left[1 - \frac{\sum V_i}{V_t} \right]$$

α = ค่าความเชื่อมั่น

k = จำนวนข้อคำถาม

V_i = ความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ

V_t = ความแปรปรวนของคะแนนรวมทุกข้อ

จากการทดสอบหาค่าความน่าเชื่อถือของแบบสอบถามวิทยากร พบว่า มีค่าเท่ากับ .82 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแบบสอบถามนี้มีความน่าเชื่อถือในระดับสูง สำหรับการทดสอบหาค่าความน่าเชื่อถือของแบบสอบถามผู้เข้าอบรม พบว่า มีค่าเท่ากับ .87 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแบบสอบถามผู้เข้าอบรมมีความน่าเชื่อถือในระดับสูงเช่นเดียวกัน

เกณฑ์ในการให้คะแนน

1. คำถามเกี่ยวกับเทคนิค/วิธีการสอนธรรมะของวิทยากร ได้แก่คำถามข้อ 2.1 ในแบบสอบถามวิทยากร

2. คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมที่มีต่อสาร ได้แก่ คำถามตั้งแต่ข้อ 3.1-3.5 ในแบบสอบถามผู้เข้าอบรม ซึ่งถามเกี่ยวกับความใส่ใจ/ความเข้าใจในการฟังธรรมะที่คุณแม่ คร.สิริ และวิทยากรบรรยายและการรับรู้ถึงเนื้อหาธรรมะตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา

3. คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมที่มีต่อสื่อ ได้แก่ คำถามข้อ 4.1 และ 4.2 ในแบบสอบถามผู้เข้าอบรม ซึ่งถามเกี่ยวกับความน่าสนใจของเทคนิควิธีการสอนธรรมะของคุณแม่ คร.สิริ และวิทยากร

อนึ่งเกณฑ์ในการประเมินค่า (Rating Scale) คำถามข้อ 2.1 ในแบบสอบถามวิทยากร และข้อ 3.1-3.5 ข้อ 4.1-4.2 ในแบบสอบถามผู้เข้าอบรม แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ

ตอบว่า	มากที่สุด	5	คะแนน
	มาก	4	คะแนน
	ปานกลาง	3	คะแนน
	น้อย	2	คะแนน
	น้อยที่สุด	1	คะแนน

4. คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงตนเอง ได้แก่ คำถามข้อ 5.1-5.19 ซึ่งถามเกี่ยวกับความตั้งใจ/เพียรพยายามในการปฏิบัติธรรมในแต่ละวัน ความสามารถในการปฏิบัติตามคำสอนกฎระเบียบต่างๆ การเปรียบเทียบพฤติกรรมกรรศึกษาศิล คุณธรรมและจริยธรรมส่วนบุคคลทั้งก่อนและหลังการอบรม รวมทั้งการนำหลักธรรมซึ่งได้จากการปฏิบัติไปใช้ในชีวิตประจำวัน มีเกณฑ์ในการประเมินค่าโดยให้คะแนนมาก สำหรับพฤติกรรมเชิงบวกเกือบทุกข้อ และประเมินค่าโดยให้คะแนนน้อย สำหรับพฤติกรรมเชิงลบ ซึ่งมีเฉพาะข้อ 5.8 และ 5.13 เท่านั้น คือ

		เชิงบวก	เชิงลบ	
ตอบว่า	มากที่สุด	5	1	คะแนน
	มาก	4	2	คะแนน
	ปานกลาง	3	3	คะแนน
	น้อย	2	4	คะแนน
	น้อยที่สุด	1	5	คะแนน

เกณฑ์การพิจารณาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ของระดับความคิดเห็นในแต่ละข้อคำถาม แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ

1. คะแนนระหว่าง	1.00-1.49	หมายถึง	น้อยที่สุด
2. คะแนนระหว่าง	1.50-2.49	หมายถึง	น้อย
3. คะแนนระหว่าง	2.50-3.49	หมายถึง	ปานกลาง
4. คะแนนระหว่าง	3.50-4.49	หมายถึง	มาก
5. คะแนนระหว่าง	4.50-5.00	หมายถึง	มากที่สุด

การนำเสนอข้อมูล

การนำเสนอข้อมูล แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ

1. ข้อมูลที่มาจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพจะนำมาจัดประเด็นและรายงานผลโดยเขียนอธิบายเชิงพรรณนา
2. ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามวิทยากรและผู้เข้าอบรม ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณจะนำมาประมวลผลและวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for the Social Science) และนำเสนอข้อมูลในตารางพร้อมอธิบายประกอบ